

GRØNLÆNDERE I FORSKNINGENS TJENESTE

Af lektor, dr. phil. *Dan Laursen*

Hans Zakæus med Ross 1818

I den meget lange række af beretninger, der fortæller om danskes og udlændinges udforskning af Grønland, optræder så godt som altid en enkelt eller nogle få grønlændere, der som ekspeditionsmedlemmer har ydet en indsats i deres lands opdagelses-historie. Nogle af disse grønlændere har eftertiden glemt, mens andre for stedse vil stå i erindringen. Dette sidste gælder folk som *Johannes Hansen* »Hanserak«, *Jørgen Brøndlund*, *Hendrik Olsen* og *Tobias Gabrielsen*. Men som disse ydede deres land og forskningen uvurderlige tjenester, har det også været tilfældet med mange andre.

Der er næppe nogen tvivl om, at de fleste ekspeditioners lykkelige udfald og deraf følgende videnskabelige udbytte i første række skyldes den indfødte deltagelse.

Som det fremgår af de talrige beretninger i forbindelse med Vestgrønlands opdagel-seshistorie, stammer en stor del af oplysningerne om landet og dets indbyggere fra samtaler med disse sidste. Men da det her drejer sig om fastboende grønlændere, der ikke i den forstand har været knyttet til ekspeditioner eller togter, lades de ude af be-tragtning i denne artikelserie. De egentlige opdagelsesrejser i moderne tid er altså sådanne, der går til Nord- og Østgrønland, og den moderne tid vil vi sætte fra 1818.

I det nævnte år udsendte den engelske regering commander John Ross som leder af en ekspedition til egnene omkring Davis Strædet og Baffin Bugt med det formål at finde Nordvestpassagen. Under forsøget kom Ross til Thule-distriktet med de to skibe »Isabella« og »Alexander«.

Det var ikke oprindelig meningen, at Ross skulle have eskimoisk ledsagelse på ekspe-ditionen. Men under et ophold i Deptford (bydel i London vest for Greenwich) kom en eskimo til Ross. Hans navn var *Hans Zakæus*. Ross benævner ham i sin ekspeditions-beretning Jack eller John Sachheuse, oftest kun det sidste. Zakæus fortalte om sig selv, at han var født ved Disko Bugt, og at han i maj 1816 havde skjult sig ombord på det engelske skib »Thomas og Anna« af Leith. Han blev opdaget, og skipperen, kaptajn Newton, ville sætte ham i land igen. På Zakæus' indtrængende bøn herom, fik han dog lov til at blive ombord og kom på den måde til Leith.

Hvad der havde bevæget ham til at tage med til England står ikke ganske klart. Året efter, 1817, vendte han hjem igen med »Thomas og Anna«. Ankommet til hjemstedet erfarede han, at hans eneste slægtning var død under hans fravær. Dette dødsfald var årsagen til, at Zakæus forblev ombord og fulgte med tilbage til England.

Zakæus berettede mangt og meget for Ross, dels om sig selv, dels om grønlænderne. Selv havde han været forfulgt af mange uheld; bl. a. var han engang sammen med 5 andre drevet til havs. Hans 5 kammerater var druknede, mens han selv blev reddet af et engelsk skib. Zakæus var af missionærerne omvendt til kristendommen. Han var meget begejstret for disse missionærer og mente nok, at det var længslen efter at se deres land, der havde fået ham til at stikke hjemmefra. Det var dog hans agt at vende tilbage, når han havde tilegnet sig skrivekunsten og lært den kunst at tegne. Han fortalte også, hvad Ross var stærkt interesseret i, sagn om en menneskerace, der skulle leve nordpå, og han føjede til, at han gerne ville deltage i ekspeditionen, dels for at se disse mennesker, dels for at føre dem til kristendommen.

Under Zakæus' ophold i Leith i vinteren 1817 blev den kendte skotske maler Nasmyth opmærksom på ham og indførte ham hos Sir James Hall, ikke at forveksle med den J. H., der under Chr. IV. besejlede Vestgrønland.

En slægtning af Sir James, kaptajn Basil Hall, sørgede for at gøre forestillinger i admiralitetet, så Zakæus blev deltager i Ross-ekspeditionen som tolk.

Man kan uden overdrivelse sige, at denne ordning var meget heldig for Ross. Som det siden viste sig, blev det Zakæus' indsats, der reddede ekspeditionen fra den fuldstændige fiasko. Ross' indsats i den geografiske udforskning af landene på begge sider af Baffin Bugt blev såre pauver (Grønland, 1954, side 170). Mødet med polareski-moerne gjorde imidlertid, at ekspeditionen aldrig vil blive glemt.

På rejsen op langs Grønlands kyst gjorde Zakæus god tjeneste som tolk ved flere lejligheder. Da ekspeditionens skibe på grund af isvanskeligheder måtte ankre op i nærheden af Ubekendt Ejland, blev Zakæus sendt i land for at komme i forbindelse med de derboende grønlændere. Han kom også tilbage med 7 mand, af hvem Ross fik en del oplysninger og tilbyttede sig en hundeslæde med forspand. Denne havde mændene ikke med; den bragtes senere ombord af 5 kvinder i en konebåd. Af disse 5 piger var 2 større og lysere i huden end de andre, og det viste sig da, at de var døtre af en derboende dansker med en grønlænderinde. Efter handlen og palaver blev der danse-mik på dækket. Her viste Zakæus sig fra en hel ny side, idet han fungerede som en for-træffelig ceremonimester. Ross, der tydeligvis har sat meget pris på Zakæus, skriver, at han nu forenede i sin person så forskellige kvalifikationer som: sømand, tolk, tegner, sæl- og bjørnejæger samt balceremonimester. Den kønneste af de danske piger til-trak sig Zakæus' udelte opmærksomhed, hvilket en af »Isabella«s officerer bemærkede. Han gav Zakæus et sjal, som denne med stor ærbødighed og anstand overgav til pigen.

Denne på sin side trak med blufærdig rødmen en ring af sin finger og gav den til Zakæus med et veltalende smil, der helt overbeviste Zakæus om det indtryk, han måtte have gjort på den skønne. Zakæus fik da også lov til at følge hende hjem, men ak -. Da han ikke kom tilbage til den aftalte tid, blev der sendt en båd i land efter ham. Det var en meget ynkelig og nedbøjet Zakæus, der var med tilbage. Han havde fået brækket sit nøgleben - ikke i kamp med rivaler, men måske nok som følge af den skønne, altså indirekte. Formodentlig for ret at gøre indtryk, havde han overladet sin bøsse udfra betragtningen »plenty powder, plenty kill«, som han selv udtrykte det, på engelsk. Uheldet med nøglebenet havde forhindret ham i at ro tilbage. Efter nogen tids forløb havde han dog genvundet sin førlighed.

Ross havde en del uheld videre nordover, men nåede dog over Melville Bugt og fik land i sigte i nærheden af Kap York ved Prince Regent Bugt. Her traf man den 9. august 1818 for første gang verdens nordligste mennesker. Zakæus kom straks i funktion, men det ser ud, som om de to parter ikke helt forstod hinanden straks. En manøvre med skibene fik Kap Yorkerne til at flygte af sted mod land og først gøre holdt i tilbørlig afstand fra skibene, der var gået ind til iskanten. Ross lod da sætte en 4 fod høj skammel ind på isen belagt med gaver: knive, tøj o.l. Dette lokkede imidlertid ikke Kap Yorkerne frem på arenaen igen, hvorefter man satte en slædehund med en blå perlekrans om halsen ud ved siden af. Dette hjalp heller ikke. Ross rullede sig nu ud i den helt store stil. Han lod lave en høj stage, hvorpå der var fastbundet et flag. Flaget var dekoreret med sol og måne over en udstrakt hånd, der holdt en lyngplante. Stangen blev rejst på et isbjærg, og til stangen blev bundet en pose med gaver. På posen var der malet en hånd, der pegede på et skib! Den gode hensigt var ikke til at misforstå, og man trak sig tilbage for at se, om dette grinagtige påfund gav gevinst. Det gjorde det, men kun delvis, thi ganske vist rykkede »de vilde« frem igen, men de gjorde klogeligen holdt i tilbørlig afstand fra stangen. På skibene hejsede man hvide flag, atter i den bedste hensigt, men det gjorde ondt værre, thi de indfødte gjorde miner til atter at ville absentere sig. Nu tog Zakæus imidlertid et prisværdigt initiativ og dermed sagen helt i sin hånd. Han tilbød at gå alene og ubevæbnet ud for at møde sine ukendte stamme-frænder og formå dem til en samtale. Udstyret med et hvidt flag i den ene hånd og nogle gaver i den anden gik han ud på isen. Tro mod sin sunde fornøft plantede han flaget et godt stykke fra det naturlige mødested - en bred revne i isen, gik frem til revnen, tog sin hat ærbødigt af og opfordrede Kap Yorkerne til at træde nærmere. De nærmede sig da også velvilligt, men gjorde dog holdt med slæderne et par hundrede meter fra revnen. Her steg de af og udstødte et skingrende hyl, som Zakæus straks besvarede med et lignende, hvorefter Kap Yorkerne nærmede sig yderligere. Stadig på sikker afstand optoges nu en besværlig samtale, idet dog begge parter efterhånden blev klar over, at der var så store lighedspunkter deres respektive sprog imellem,

at det var umagen værd at fortsætte. Zakæus kastede nogle perlekæder, en skjorte og en kniv over til dem. Det hjalp. Med hensyn til skjorten, der formodentlig har været af uld, ville Kap Yorkerne vide, hvad det egentlig var, og da Zakæus svarede, at det var et klædningsstykke, ville de gerne vide, hvilket dyrs skind, det var. I sit svar viste Zakæus endnu engang sin snildhed, idet han forklarede dem, at det var hårene af et dyr, de aldrig havde set. Kap Yorkerne blev nu mere fortrolige og begyndte at spørge angående skibene og meget andet; Zakæus svarede tilfredsstillende på alt. Det gik helt fint, indtil Ross fandt på at optræde på skuepladsen. I fuld uniform, ledsaget af nogle matroser og sin næstkommanderende - alle i fuldt antræk - nærmede Ross sig mødepladsen. Kap Yorkerne ville trække sig tilbage, men endnu engang var Zakæus situationens herre. Han bad Ross med følge trække sig i næserne og udstøde et hyl, idet han mente, det var »de vilde«s måde at hilse på. Det beroligede dem da også, og der blev en livlig snakken og udvekslen gaver. Hele scenen var så utrolig, at den gjorde det dybeste indtryk på Zakæus. Han, der var begavet med evner som tegner, har forfærdiget den velkendte tegning over Ross' første møde med polareskimoerne.

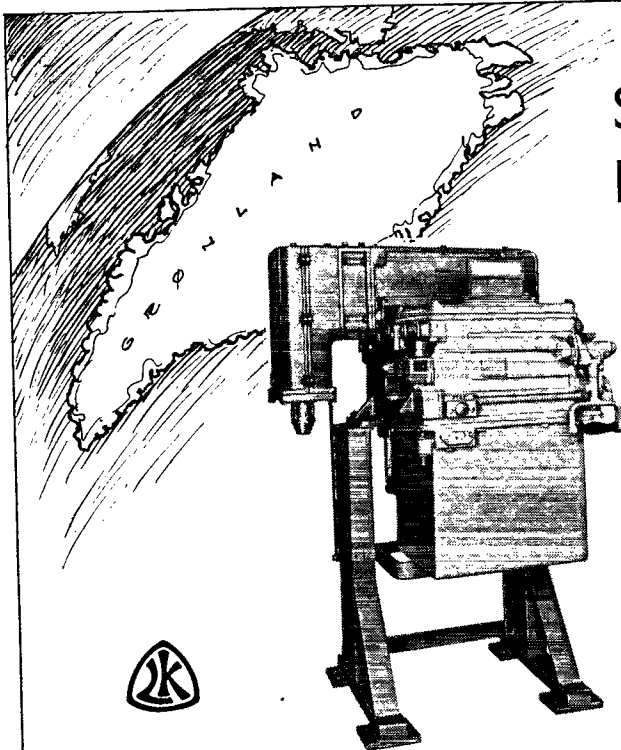
Selvom Ross havde gjort sig alle hæderlige anstrengelser for at forvirre eskimoerne med alt sit velmente, men dog mærkelige gøgl, lykkedes det til sidst Zakæus at bevæge Kap Yorkerne til at gå med ombord. De følgende dage var der stadige sammenkomster med de nyopdagede mennesker, der fortalte om sig selv og deres frænder, deres levevis og meget andet. Foruden diverse genstande af etnografisk værdi, som Ross tilbyttede sig, samlede Zakæus en længere række af ord, som viser ligheder og forskelle med den vestgrønlandske dialekt.

Den 16. august sejlede Ross videre nordpå. Man traf ikke flere eskimoer, men kontakten med de nye mennesker - verdens nordligste - var fuldbyrdet. Ross, der var skotte, kaldte dem med sand lokalpatriotisme: arctic highlanders. Takket være Zakæus blev det et vellykket møde, som har levet i overleveringen lige til vore dage blandt Thule-eskimoerne. Der er ikke nogen tvivl om, at det udelukkende skyldes Zakæus, at man fik så meget at vide om dem allerede ved dette første møde. Da man var klar over den nytte, Zakæus kunne gøre på fremtidige ekspeditioner, sørgede admiralitetet for, at Zakæus fik en god undervisning i Edinburg.

Imidlertid skulle Zakæus ikke komme til at nyde frugterne af sin betydelige indsats. I Edinburg blev han angrebet af nervefeber og døde den 14. april 1819.

Ud fra den beskrivelse, man har af Zakæus, kan man slutte, at han har været et velbegavet menneske, vel nok lidt ud over det almindelige; han har haft i sig den nysgerighedens trang, der gør folk til opdagelsesrejsende og forskere. Han har været en uforfærdet og modig mand, med et godt omløb i hovedet, sikkert også en følsom sjæl, med nogen sans for de egentlige værdier her i livet.

Zakæus bør altid med hæder nævnes i Grønlands opdagelseshistorie.

SPÆNDINGEN I GRØNLAND...

Det elektriske ledningsnet udvides stadig langs de grønlandske kyster, og de vide afstande har allerede flere steder gjort det nødvendigt at fordele elektriciteten som højspænding.

— Her som utallige andre steder i Ind- og udland med LK's kapslede højspændingsmateriel.

LAUR. KNUDSEN A/s
KØBENHAVN

alle materialer og alt tilbehør til centralvarmeanlæg og sanitære installationer, entreprenørværktøj og entreprenørmateriel.

BRØDRENE DAHL A/s

INDUSTRIBYGNINGEN, VESTERBROGÅDE 1, KØBENHAVN V